

Форма № Н - 3.04

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА

Кафедра безпеки життєдіяльності

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

“ _____ ” _____ 20__ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ТА ШКІЛЬНА ГІГІЄНА

освітній рівень Бакалавр

галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

спеціальність 014.09 Середня освіта (Інформатика)

освітня програма Середня освіта (Інформатика)

Факультет прикладна математика

2022 – 2023 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни “Охорона здоров’я дітей і шкільна гігієна” для студентів спеціальності 014.09 Середня освіта (Інформатика).

Розробники:

Яремко З.М., завідувач кафедри, доктор хімічних наук, професор,

Наливайко Н.В., доцент, кандидат біологічних наук, доцент,

Кіт Л.Я., асистент, кандидат біологічних наук

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри безпеки життєдіяльності

Протокол від “26 ” серпня 2022 року, № 9/22.

Завідувач кафедри _____
(підпис)

(Яремко З. М.)
(прізвище та ініціали)

© _____, 20__ рік
© _____, 20__ рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма здобуття освіти	заочна форма здобуття освіти
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>01 Освіта/Педагогіка</u> (шифр і назва)	Нормативна	
Модулів – 1	Освітній рівень: перший (бакалаврський)	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		1-й	-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання		Семестр	
(назва)		2-й	-й
Загальна кількість годин – 90	Спеціальність: <u>014 Середня освіта</u> (Інформатика) (шифр і назва)	Лекції	
Тижневих годин для денної форми здобуття освіти : аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 3,6		14 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		62 год.	год.
		Індивідуальні завдання:	
		год.	
	Вид контролю: (екзамен/залік)		
залік			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми здобуття освіти – **55%**.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни “Охорона здоров’я дітей та шкільна гігієна” – формування здоров’язбережувальної компетентності майбутніх фахівців, направленої на збереження й зміцнення здоров’я школярів під час навчально-виховного процесу через усвідомлення важливості здорового способу життя та гармонійного розвитку, високої працездатності, духовної рівноваги, збереження та поліпшення власного здоров’я (підвищення імунітету, уникнення різних захворювань, підтримання нормальної ваги тіла тощо) та усвідомлення цінності життя та здоров’я, власної відповідальності та спроможності зберегти та зміцнити здоров’я, підвищити якість свого життя.

Завдання дисципліни полягає у формуванні здоров’язбережувальної компетентності через опанування знаннями про функціонування організму людини як цілісної системи, чинники захворюваності, основні патологічні процеси, та практичними прийомами і навиками оцінювання функціонального стану систем організму, а також домедичної допомоги в загрозованих для життя станах.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК передбачають здатність застосовувати теоретичні знання з охорони здоров’я дітей та елементів шкільної гігієни, що спрямовані на збереження й зміцнення здоров’я школярів під час навчально-виховного процесу.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК передбачають опанування здоров’язбережувальними компетентностями в умовах навчально-виховного процесу, а саме вміння оцінити функціональний стан та основи психічного здоров’я школяра, прийняти правильне рішення щодо подальшого алгоритму дій вчителя в загальноосвітньому закладі, вміння користуватися санітарно-гігієнічними нормативами під час планування навчального розкладу уроків для школярів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- поняття про норму і патологію;
- основні чинники ризику захворювань;
- сучасні проблеми і основи імунології та епідеміології;
- основи домедичної допомоги;
- санітарно-гігієнічні вимоги до організації навчально-виховного процесу;

вміти:

- оцінювати функціональний стан систем організму (дихальної, серцево-судинної);
- досліджувати і оцінювати поставу школярів;
- оцінювати психічне здоров’я школярів;
- оцінювати стан потерпілого та надавати домедичну допомогу у разі травм та гострих порушень функціонування організму.

Програмні результати навчання (ПРН):

Володіти методикою:

- складання розкладу уроків згідно із санітарно-гігієнічними вимоги з врахуванням кривої втоми;
- оцінювання функціонального стану школяра та прийняття правильного рішення щодо подальших дій вчителя у конкретній ситуації,
- проведення комплексу базових реанімаційних заходів під час невідкладних ситуацій.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Валеологічні та соціальні аспекти здоров'я дітей та підлітків.

Тема 1. Валеологічні та соціальні аспекти здоров'я.

Лекція 1. Організм як біологічна саморегульовальна функціональна система.

Поняття про здоров'я. Валеологічні та соціальні складові здоров'я. Показники та критерії оцінювання рівня суспільного здоров'я. Організм людини як єдине ціле. Гомеостаз і регулювання функцій в організмі. Адаптаційні механізми та захисні реакції організму. Реактивність організму.

Самостійна робота. Культура здоров'я. Органи та системи органів. Анатомо-фізіологічна характеристика систем організму. Функції та склад крові.

Лекція 2. Фізіологічне поняття про норму і патологію. Основні захисно-компенсаторні та патологічні процеси.

Захисно-компенсаторні реакції (стрес, біль, запалення), гіпертонічний синдром. Граничні та патологічні стани. Поняття про етіологію та патогенез. Хвороба як зниження реактивності організму. Класифікація хвороб. Симптоми, синдроми, форми перебігу хвороб.

Самостійна робота. Гіподинамія та гіпердинамія, порушення раціонального співвідношення між режимами праці, навчання та відпочинку.

Лекція 3. Чинники ризику захворювань.

Медико-біологічні та психологічні причини шкідливих звичок. Поняття про біохімічну та психологічну залежність. Вплив наркоманії та токсикоманії на організм дорослих, дітей і майбутнього покоління. Шкідливий вплив алкоголю та нікотину на організм. Шкідливий вплив ігрової та інтернет-залежності на організм дітей та підлітків. Запобігання вживанню учнями, іншими учасниками освітнього процесу тютюну, алкоголю, наркотичних засобів інших речовин із психоактивною дією.

Самостійна робота. Значення формування здорового способу життя в профілактиці захворювань. Внутрішні та зовнішні чинники захворювань педагогів, професійні захворювання педагогів, профілактичні заходи та відновлювальні методики. Роль спадковості, конституції, віку та статі у виникненні захворювань.

Лекція 4. Елементи шкільної гігієни.

Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів. Санітарно-гігієнічні вимоги до влаштування земельної ділянки та основних приміщень. Організація освітлення і вимоги до зорової роботи учнів. Повітряно-тепловий режим. Вентиляція та опалення. Гігієна води та водопостачання. Гігієнічні вимоги до шкільного обладнання. Організація навчально-виховного процесу. Організація харчування та медичного обслуговування. Санітарно-гігієнічна освіта учнів, формування здорового способу життя.

Самостійна робота. Валеологізація навчального процесу. Гігієнічні вимоги до розкладу уроків. Значення фізкультурних хвилин для зняття локального стомлення і фізкультурних хвилин загального впливу. Значення гімнастики для очей з метою профілактики порушень зору. Роль психогігієни.

Лекція 5. Медико-гігієнічне і статеве виховання дітей та підлітків.

Вплив навчального процесу на здоров'я учнів. Порушення опорно-рухового апарату, їхня профілактика. Порушення зору, слуху у дітей, профілактика. Поняття неврозу, його види. Порушення депресивного спектра, підвищений рівень тривожності та агресивності, самоушкоджувальна поведінка та суїцидальні спроби у дітей та підлітків. Уявлення про стрес, його стадії. Уявлення про безпечну комунікацію. Поняття про насильство, булінг (цькування) та кібербулінг (цькування в Інтернеті). Запобігання під час навчання проявам насильства та булінгу (цькування), порушенням прав дитини, зокрема шляхом використання Інтернету. Проблеми статевого виховання дітей та підлітків, рання вагітність та проблеми з репродуктивним здоров'ям, антисоціальна поведінка. Попередження вагітності і абортів у неповнолітніх як збереження свого сексуального та репродуктивного здоров'я.

Самостійна робота. Поняття про причини поширення надлишкової ваги та ожиріння серед дітей і підлітків. Профілактика порушень обміну речовин у дітей: ожиріння, рахіт, дистрофія. Валеологічні особливості збалансованого раціонального харчування. Хромосомні та генні хвороби. Набуті та вроджені вади серця. Психоневрологічні захворювання та стресові стани у дітей. Анорексія як наслідок проблем з психічним здоров'ям молоді.

Тема 2. Основи імунології та епідеміології.

Лекція 6. Основи імунології та сучасні проблеми.

Імунітет – універсальний механізм адаптаційної реакції організму. Імунна система організму. Види та механізм імунітету. Первинні та вторинні імунодефіцити. ВІЛ-інфекція – етіологія, патогенез, перебіг, профілактика.

Самостійна робота. ВІЛ-інфекція як соціально небезпечне інфекційне захворювання.

Лекція 7. Основи епідеміології та сучасні проблеми.

Особливості перебігу інфекційних захворювань. Роль санітарної культури населення у попередженні інфекційних захворювань. Епідемічний процес. Класифікація інфекційних захворювань.

Самостійна робота. Венеричні захворювання як результат випадкових статевих стосунків. Туберкульоз та заходи профілактики.

Лекція 8. Кишкові та вірусні інфекції.

Особливості вірусних інфекцій. Грип, причина, ознаки, невідкладна допомога, профілактика. Дитячі інфекції, причини, ознаки, невідкладна допомога, профілактика. Харчові токсикоінфекції.

Самостійна робота. Особливості перебігу вірусних та кишкових інфекцій.

Змістовний модуль 2. Медико-біологічні аспекти здоров'я дітей та підлітків.

Тема 3. Оцінювання стану здоров'я дітей та підлітків.

Практичне заняття 1. Оцінювання функціонального стану дихальної системи дітей та підлітків.

Вікові особливості органів дихання. Вимірювання та оцінювання життєвої ємності легень. Розрахунок та оцінювання життєвого індексу. Визначення часу максимальної затримки дихання, проведення проби Серкіна.

Самостійна робота. Газообмін у легенях. Регулювання дихання в дитячому віці. Гігієнічне значення повітряного середовища в приміщенні.

Практичне заняття 2. Оцінювання функціонального стану серцево-судинної системи дітей та підлітків.

Вікові особливості крові та кровообігу, будови та роботи серця, реакції серцево-судинної системи на фізичне навантаження. Проведення динамічних функціональних проб з дозованим фізичним навантаженням (Проба Руф'є). Визначення адаптаційного потенціалу серцево-судинної системи.

Самостійна робота. Нейрогуморальні впливи на діяльність серця і судин.

Практичне заняття 3. Методика дослідження і оцінювання постави дітей та підлітків.

Вікові особливості опорно-рухового апарату. Вимірювання та оцінювання показників маси тіла, зросту та обводу грудної клітки. Оцінювання постави.

Самостійна робота. Особливості реакції організму дитини на фізичні навантаження у різні вікові періоди, точність виконання рухів. Профілактика порушень опорно-рухового апарату у дітей та підлітків.

Практичне заняття 4. Оцінювання психічного здоров'я дітей та підлітків.

Характеристика основних етапів розвитку нервової системи у дітей і підлітків. Поняття невроту, його види. Методика дослідження психологічного феномену тривожності. Методика дослідження функціонального стану людини. Методика дослідження психоемоційного стресу.

Самостійна робота. Вища нервова діяльність, її становлення в процесі розвитку. Вплив навчального процесу на здоров'я учнів.

Тема 4. Медичні аспекти охорони здоров'я дітей і підлітків.

Практичне заняття 5. Оцінювання стану школяра та надання домедичної допомоги у разі гострих порушень функціонування організму.

Основні принципи надання домедичної допомоги у разі загрозливих для життя станів: гіпоглікемічної коми, епілепсії, нападу бронхіальної астми, теплового та сонячного ударів.

Самостійна робота. Поняття про цукровий діабет та бронхіальну астму – причини, симптоми, принципи лікування. Поняття про етіологічне, патогенетичне, симптоматичне та комплексне лікування.

Практичне заняття 6. Оцінювання стану школяра та домедична допомога у разі екзогенних отруєнь.

Алгоритм оцінювання стану потерпілих у разі отруєнь. Основні принципи надання домедичної допомоги у разі отруєння.

Самостійна робота. Різновиди отруту і їхній вплив на організм людини. Екзогенні отруєння.

Практичне заняття 7. Оцінювання стану школяра та домедична допомога у разі фізичних та хімічних травм.

Основні принципи надання домедичної допомоги у разі опіків, відморожень та електротравм.

Самостійна робота. Поняття про опіки та опікову хворобу, відмороження та загальне замерзання. Класифікація електротравм.

Практичне заняття 8. Оцінювання стану школяра та домедична допомога у разі механічних травм.

Основні принципи надання домедичної допомоги у разі вивихів, переломів, кровотеч. Основні чинники розвитку травматичного шоку у дітей та особливості надання домедичної допомоги дітям у стані травматичного шоку.

Самостійна робота. Особливості перебігу травматичного шоку у дітей.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		лекції	практичні	самостійна робота
Модуль 1				
Змістовий модуль 1. Валеологічні та соціальні аспекти здоров'я дітей та підлітків				
Тема 1. Валеологічні та соціальні аспекти здоров'я.	40	10	-	30
Тема 2. Основи імунології та епідеміології	12	4	-	8
Разом за змістовим модулем 1	52	14	-	38

Змістовий модуль 2. Медико-біологічні аспекти здоров'я дітей та підлітків				
Тема 3. Оцінювання стану здоров'я дітей та підлітків	20	-	8	12
Тема 4. Медичні аспекти охорони здоров'я дітей та підлітків	18	-	6	12
Разом за змістовим модулем 2	38	-	14	24
Усього годин	90	16	14	62

5. Теми лекцій

Назва змістового модуля		Кількість годин
Змістовий модуль 1. Валеологічні та соціальні аспекти здоров'я дітей та підлітків.		
№ з/п	Тема 1. Валеологічні та соціальні аспекти здоров'я.	
1	Організм як біологічна саморегульовальна функціональна система	2
2	Фізіологічне поняття про норму та патологію. Основні захисно-компенсаторні та патологічні процеси	2
3	Чинники ризику захворюваності	2
4	Елементи шкільної гігієни	2
5	Медико-гігієнічне і статеве виховання дітей та підлітків.	2
Тема 2. Основи імунології та епідеміології		
6	Основи імунології та сучасні проблеми.	2
7	Основи епідеміології та сучасні проблеми.	1
8	Кишкові та вірусні інфекції.	1
	Разом	14

6. Теми практичних занять

Назва змістового модуля		Кількість годин
Змістовий модуль 2. Медико-біологічні аспекти здоров'я дітей та підлітків		
№ з/п	Тема 3. Оцінювання стану здоров'я дітей та підлітків	
1.	Оцінювання функціонального стану дихальної системи дітей та підлітків	2
2.	Оцінювання функціонального стану серцево-судинної системи дітей та підлітків	2
3.	Методика дослідження і оцінювання постави дітей та підлітків	2
4.	Оцінювання психічного здоров'я дітей та підлітків	2

Тема 4. Медичні аспекти охорони здоров'я дітей і підлітків		
5. 5	Оцінювання стану школяра та надання домедичної допомоги у разі гострих порушень функціонування організму	2
6.	Оцінювання стану школяра та домедична допомога у разі екзогенних отруєнь.	2
7.	Оцінювання стану школяра та домедична допомога у разі фізичних та хімічних травм.	1
8.	Оцінювання стану школяра та домедична допомога у разі механічних травм.	1
Разом		14

7. Самостійна робота

Назва змістового модуля	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Медико-біологічні, валеологічні та соціальні аспекти здоров'я.	
Тема 1. Валеологічні та соціальні аспекти здоров'я. Культура здоров'я. Органи та системи органів. Анатомо-фізіологічна характеристика систем організму. Гомеостаз і регулювання функцій в організмі. Функції та склад крові. Валеологічні особливості збалансованого раціонального харчування. Гіподинамія та гіпердинамія, порушення раціонального співвідношення між режимами праці, навчання та відпочинку.	8
Значення формування здорового способу життя в профілактиці захворювань. Внутрішні та зовнішні чинники захворювань педагогів, професійні захворювання педагогів, профілактичні заходи та відновлювальні методики. Роль спадковості, конституції, віку та статі у виникненні захворювань.	4
Поняття про причини поширення надлишкової ваги та ожиріння серед дітей і підлітків. Профілактика порушень обміну речовин у дітей: ожиріння, рахіт, дистрофія. Валеологічні особливості збалансованого раціонального харчування. Хромосомні та генні хвороби. Набуті та вроджені вади серця. Психоневрологічні захворювання та стресові стани у дітей. Анорексія як наслідок проблем з психічним здоров'ям молоді.	6
Валеологізація навчального процесу. Гігієнічні вимоги до розкладу уроків. Значення фізкультурних хвилинок для зняття локального стомлення і фізкультурних хвилинок загального впливу. Значення гімнастики для очей з метою профілактики порушень зору. Роль психогігієни.	6
Тема 2. Основи імунології та епідеміології Венеричні захворювання як результат випадкових статевих стосунків.	3 3

ВІЛ-інфекція як соціально небезпечне соціальне захворювання. Особливості перебігу вірусних та кишкових інфекцій. Туберкульоз та заходи профілактики.	2
Змістовний модуль 2. Медико-біологічні аспекти здоров'я дітей та підлітків	
Тема 3. Оцінювання стану здоров'я дітей та підлітків	
Регулювання дихання в дитячому віці. Гігієнічне значення повітряного середовища в приміщенні. Газообмін у легенях.	2
Нейрогуморальні впливи на діяльність серця і судин.	2
Особливості реакції організму дитини на фізичні навантаження у різні вікові періоди, точність виконання рухів. Профілактика порушень опорно-рухового апарату у дітей та підлітків.	2
Вища нервова діяльність, її становлення в процесі розвитку.	4
Вплив навчального процесу на здоров'я учнів.	2
Тема 4. Медичні аспекти охорони здоров'я дітей і підлітків	
Поняття про цукровий діабет та бронхіальну астму – причини, симптоми, принципи лікування. Поняття про етіологічне, патогенетичне, симптоматичне та комплексне лікування.	4
Різновиди отрут і їхній вплив на організм людини. Екзогенні отруєння. Поняття про опіки та опікову хворобу, відмороження та загальне замерзання. Класифікація електротравм.	2
Особливості перебігу травматичного шоку у дітей.	3
Разом	62

8. Методи навчання

Результати навчання цієї дисципліни деталізують такі **програмні результати навчання:**

Результати навчання	Методи навчання і викладання	Методи оцінювання досягнення результатів навчання
Практичні навички оцінювання функціонального стану та основ психічного здоров'я школяра, прийняття правильного рішення щодо подальшого алгоритму дій вчителя в загальноосвітньому закладі, вміння користуватися санітарно-гігієнічними нормативами під час планування навчального розкладу уроків для школярів.	1) словесні методи (активні лекції, бесіди з елементами формування проблемних завдань); 2) наочні методи (мультимедійні презентації, манекени для СЛР, маски-клапани); 3) практичні методи (аналіз моделей реальних ситуацій, відпрацювання практичних навичок домедичної допомоги); 4) проблемно-пошукові	Оцінювання досягнення результатів навчання ґрунтується на основі академічної доброчесності, об'єктивності, відкритості, систематичності, єдності вимог і методики оцінювання: 1) контрольне опитування у формі: тестування, відповідей на теоретичні питання, розв'язання практичних зав-

	(виконання завдань самостійної роботи, спрямованих на активізацію отриманих знань під час аудиторних занять та виробленню навичок самостійної пізнавальної діяльності); 5) електронне навчання (e-learning); 6) мобільне навчання (m-learning).	дань з використанням технологій дистанційного навчання; 2) виконання практичних умінь та навичок протягом семестру під час проведення практичних занять.
--	---	---

9. Методи контролю

Дисципліна має два змістовних модулі, які охоплюють матеріал усіх тем.

Навчальні досягнення студентів під час семестру оцінюють за 100-бальною шкалою, контролюючи якість виконання:

- індивідуальних завдань самостійної роботи та практичних навичок студентів на практичних заняттях (загалом 50 балів).
- контрольного опитування у вигляді письмових тестів (загалом 50 балів).

Підсумковий контроль – залік, який оформляють за результатами контролю упродовж семестру.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота				Сума
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		
T1	T2	T3	T4	100
25	25	25	25	

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
A	90 – 100	відмінно	зараховано
B	81-89	добре	
C	71-80		
D	61-70		
E	51-60	задовільно	не зараховано з можливістю
FX	21-50	незадовільно з можливістю	

		повторного складання	повторного складання
F	0-20	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення навчальної дисципліни охоплює:

- електронні ресурси кафедри за посиланням : <http://www.lnu.edu.ua/life-safety/>;
- підручники та посібники, зазначені у списку рекомендованої літератури;
- ілюстративний наочний матеріал, муляжі, манекени, роздатковий матеріал на практичних заняттях;
- законодавчі та нормативні документи з питань охорони здоров'я дітей та шкільної гігієни;
- інформаційні ресурси Інтернет-мережі.

12. Рекомендована література

Базова

1. Бобрицька В. І. Анатомія, вікова фізіологія і шкільна гігієна: Навчально-методичний посібник для студ. небіологіч. спец. вищ. пед. навч. закладів / В. І. Бобрицька. – К. : Професіонал, 2004. – 80 с. - ISBN 966-8556-24-0.
2. Вікова фізіологія з основами шкільної гігієни: підручник / [І. П. Аносов, В. Х. Хоматов, Н. Г. Сидоряк та ін.]. – Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2008. – 433 с. – ISBN 978-966-8563-92-8.
3. Наливайко Н. В. Невідкладна допомога: короткий виклад та тестові завдання : навч.-метод. посібник / Н. В. Наливайко, – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 268 с. – ISBN 978-966-613-991-0.
4. Ріст і розвиток людини: підручник / [В. С. Тарасюк, Н. В. Титаренко, І. Ю. Андрієвський та ін.] ; за ред. В.С. Тарасюка, І.Ю. Андрієвського. – К. : Медицина, 2008. – 400 с. – ISBN 978-966-8144-89-9.

Допоміжна

1. Грибан В. Г. Валеологія: підручник для студентів вищ. навч. закладів / В. Г. Грибан. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 214 с. – ISBN 978F966F364F604F6.
2. М'ясоїд П. А. Загальна психологія: навчальний посібник / П. А. М'ясоїд. – К. : Вища школа, 2004. – 487 с. – ISBN 966-642-212-3.
3. Маліков М. В. Функціональна діагностика у фізичному вихованні і спорті: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / М. В. Маліков, А. В. Свасьєв, Н. В. Богдановська. – Запоріжжя: ЗДУ, 2007. – 246 с. – ISBN 966-599-284-8.
4. Маруненко І. М. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни: курс лекцій / І. М. Маруненко, Є. О. Неведомська, В. І. Бобрицька. – вид. 2-е. – К.

: Професіонал, 2006. – 480 с. – ISBN 966-8556-16-X.

5. Наливайко Н. В. Невідкладна допомога у разі гострих патологічних та екстремальних станів : навч.-метод. посібник / Н. В. Наливайко, Л. О. Баклицька, Н. Д. Крижановська, З. М. Яремко. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 196 с. – ISBN 978-966-613-760-2.

6. Самойленко В. Б. Планування сім'ї / [В. Б. Самойленко, А. І. Мох, Г. Г. Рой, В. В. Мисік]. – К. : Здоров'я, 2007. – 224 с. – ISBN 978-966-460-001-6.

13. Інформаційні ресурси

1. Сайт кафедри безпеки життєдіяльності ЛНУ ім. І. Франка
2. Безкоштовний онлайн курс з домедичної допомоги для педагогів
3. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти
4. Профстандарт вчителя закладу загальної середньої освіти
5. Сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я.